

MASARYKOVA UNIVERZITA

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra speciální pedagogiky

Využití SignWritingu v České republice

Bakalářská práce

Brno 2011

Vedoucí práce:

PhDr. Radka Horáková, PhD.

Vypracovala:

Žaneta Petráturová

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem závěrečnou bakalářskou práci vypracovala samostatně, s využitím pouze citovaných literárních pramenů, dalších informací a zdrojů v souladu s Disciplinárním řádem pro studenty Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity a se zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorském a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Souhlasím, aby práce byla uložena na Masarykově univerzitě v Brně v knihovně Pedagogické fakulty a zpřístupněna ke studijním účelům.

V Brně .....

.....

Poděkování

Děkuji vedoucí práce, PhDr. Radce Horákové, Ph.D. za cenné rady a odborné vedení a Mgr. Iljě Rajdové za jazykovou korekturu a ochotu při osobních konzultacích.

Obsah

Úvod.....	5
1 KOMUNIKACE OSOB SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM.....	6
1.1 Vymezení pojmu komunikace.....	6
1.2 Komunikační formy u osob se sluchovým postižením.....	7
1.3 Legislativní opatření v souvislosti s komunikací	8
2 ZNAKOVÝ JAZYK NESLYŠÍCÍCH	10
2.1 Vymezení pojmu znakový jazyk neslyšících	10
2.2 Historie výzkumu znakového jazyka neslyšících v zahraničí a v České republice.....	10
2.3 Odlišnosti mezi mluveným a znakovým jazykem.....	13
3 NOTAČNÍ ZÁPIS ČESKÉHO ZNAKOVÉHO JAZYKA	17
3.1 Způsoby notačního zápisu znakových jazyků.....	17
3.2 Způsoby notačního zápisu českého znakového jazyka.....	19
3.3 Vymezení pojmu SignWriting.....	20
4 VYUŽITÍ SIGNWRITINGU V ČESKÉ REPUBLICĚ	24
4.1 Vymezení výzkumných cílů.....	24
4.2 Výzkumné techniky.....	24
4.3 Zpracování výzkumného šetření a návrhy pro praxi	28
Závěr	31
Resumé	32
Summary.....	32
Seznam literatury	33
Seznam tabulek, obrázků, grafů, schémat.....	38
Seznam příloh.....	39

ÚVOD

Mluvený jazyk má standardně psanou podobu, ale jak zapisovat znakový jazyk, který je vizuálně motorický? V poslední době lingvisté našli způsob zápisu znakového jazyka, používají tzv. notační zápisy, což jsou písemné záznamy, např. transkripce glosami, slovní popis a notační (transkripční) systém. Existuje také alternativní notační způsob zápisu SignWriting, který se u nás zatím příliš nerozšířil.

Tento typ zápisu mě zaujal, proto jsem se zúčastnila celodenního semináře v Brně a později i pokračovacího kurzu SignWritingu také v Brně. Od té doby se často scházíme a učíme se zapisovat pomocí SignWritingu nebo překládáme nějaký příběh z něj do znakového jazyka. Během této práce mě napadlo také téma pro moji bakalářskou práci – popsat situaci kolem SignWritingu v České republice, protože informace o tomto typu zápisu znakového jazyka se zde šířila jen velmi pomalu a dosud nedosáhla úrovně ostatních zemí.

Cílem bakalářské práce a výzkumného projektu je zmapování využití SignWritingu v České republice. Bakalářská práce se skládá ze čtyř kapitol tvořících teoretickou a praktickou část. V teoretické části jsou věnovány první tři kapitoly komunikaci osob se sluchovým postižením, znakovému jazyku a notačnímu zápisu znakových jazyků. Praktická část je zaměřena na popis využití SignWritingu v České republice. Ke zpracování bakalářské jsem použila tyto metody a techniky: rozhovor a analýza literatury. Získané údaje z výzkumu by měly sloužit ke zvýšení informovanosti učitelů, neslyšících ale i veřejnosti v celé České republice.

1 KOMUNIKACE OSOB SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM

1.1 Vymezení pojmu komunikace

„Komunikace je proces dorozumívání, společenský styk s cílem výměny myšlenkových obsahů mezi účastníky komunikace“ (Čechová, M., 1996, s. 340). Klenková (2007, s. 18) definuje pojem komunikace: „... lze (ji) chápat ve významu spojování, sdělování, ale také přenos, společenství, participace. Znamená obecně lidskou schopnost užívat výrazové prostředky k vytváření, udržování a pěstování mezilidských vztahů.“ Dále uvádí, že komunikace ovlivňuje rozvoj osobnosti a bez komunikace se by žádný člověk nemohl ve společnosti existovat (Klenková, 2007).

Řada autorů (Hartl, Hartlová, 2000, srov. Průcha, Walterová a Mareš, 2008) říká, že komunikace je důležitá pro přenos myšlenek, emocí, postojů a také proto, že umožňuje jednání mezi lidmi. Komunikační strukturu popisují autoři (Průcha, Walterová a Mareš, 2008) takto: mluvčí – záměr sdělení – formulace sdělení – vlastní sdělení – poslouchač – interpretace obsahu a záměru mluvčího – reakce poslouchače.

Autoři (Hartl, Hartlová, 2000) rozlišují různé druhy komunikace, například sociální komunikace, argumentativní komunikace, alternativní komunikace, hromadná komunikace, mechanická komunikace, patologická komunikace, zvuková komunikace a další. Základními složkami komunikace jsou verbální a neverbální složka. Verbální komunikací se rozumí především vyjadřování prostřednictvím řeči. S tou souvisí i intonace, tempo řeči, síla a barva hlasu, které se také podílejí na úspěchu či neúspěchu komunikace. Neverbální komunikace označuje neslovní či mimoslovní komunikaci, do níž patří doteky, mimika, pohyby těla, gesty, pohyby očí a podobně (Hartl a Hartlová, 2000).

Lejska (2003) rozlišuje základní komunikační kanály – optický (zrakový) a akustický (sluchový) kanál. Tentýž autor Lejska (2003, s. 9) rozlišuje tyto obecné typy komunikace z hlediska sluchu a řeči:

- *komunikace smyslová:*
  - neakustická (optická, čichová, hmatová a chuťová)

- akustická:
  - **zvukové pozadí** (zvuky větru, zpěv ptáků, tikot hodin, ...)
  - **mimopojmová** (štěkání, kvákání žab, zvuky sirény, zvuky bolesti, vzteku ...)
  - **pojmová** (slova, řeč)
- *komunikace nesmyslová* (např. řízení krevního tlaku a glykémie uvnitř organismu).

1.2 Komunikační formy u osob se sluchovým postižením

Osoby se sluchovým postižením zcela nebo částečně ztratily schopnost vnímat své okolí pomocí sluchu a dorozumívat se s lidmi pomocí mluvené řeči. To v běžném životě často způsobuje problémové situace, může vést ke změně způsobu života a dokonce se mohou objevit změny v osobnosti člověka. Jak píše Monátová (1994, s. 89): „*Sluch patří k velmi významným faktorům příznivého vývoje člověka, a proto je jeho ztráta jedním z nejzávažnějších problémů. Ve spojitosti s řečí tvoří sluch základní prostředek dorozumívání mezi lidmi, a proto se nemůže bez sluchu rozvinout řeč přirozenou cestou. Vzniká bariéra, která odděluje neslyšícího od světa slyšících.*“

Z hlediska komunikace rozlišujeme dva základní typy komunikace osob se sluchovým postižením. Jde o typ audioorální, který zahrnuje orální řeč nebo odezírání, a typ vizuálněmotorický, kam patří komunikace prostřednictvím znakového jazyka, znakované češtiny a prstové abecedy (Horáková, 2007).

U audioorálního typu probíhá komunikace prostřednictvím mluveného jazyka a používají ji převážně nedoslýchaví nebo ohluchlí lidé, u nichž již rozvinutá řeč zůstala zachována.

Základním prostředkem vizuálněmotorického typu komunikace je znakový jazyk. Je to plnohodnotný a přirozený komunikační prostředek jazyka bez závislosti na jakémkoliv mluveném jazyce, tj. v českém prostředí na češtině. Mezi složky znakového jazyka patří pohyb a pozice ruky, postavení a pohyb těla, pozice hlavy a mimika. Znakový jazyk používá minoritní skupina Neslyšících. Znakovaná čeština je na rozdíl od znakového jazyka závislá na mluveném jazyce. Jde vlastně o vizualizaci mluveného

jazyka pomocí znaků (částečně převzatých ze znakového jazyka a částečně uměle vytvořených) za současného zachování gramatiky daného mluveného jazyka. Používají ji spíše nedoslýchaví lidé.

Prstová abeceda vizualizuje každé písmeno ve slově nebo ve větě. Prstovou abecedu používají všichni sluchově postižení, například když nerozumí některému slovu nebo větě nebo když je třeba vizualizovat neznámé nebo nové slovo, pro které ještě není vytvořen znak. Prstová abeceda se dělí na jednoruční a dvouruční (Horáková, 2007).

1.3 Legislativní opatření v souvislosti s komunikací

Velmi důležité je znát zákony nebo vyhlášky vztahující se ke komunikaci osob se sluchovým postižením. U prvních českých zákonů, které upravovaly tuto oblast bylo hlavním problémem uvádění matoucího pojmu „znaková řeč“ (<http://www.sagit.cz/pages/sbirkatxt.asp?zdroj=sb98155&cd=76&typ=r>), pod nějž spadají dva odlišné pojmy – znakovaná čeština a znakový jazyk. Mnoho lidí tato pojmová nejednoznačnost často mátlá, oba komunikační prostředky neslyšících bývaly označovány jako znaková řeč. Zákon č. 155/1998 Sb., byl novelizován a došlo k ujasnění terminologie. Nově je výše zmiňovaný zákon označen jako zákon č. 384/2008 Sb. o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob (v úplném znění vyhlášen pod č. 423/2008 Sb.).

Právě novela výše zmiňovaného zákona (<http://ruce.cz/clanky/506-zakon-o-komunikacnich-systemech-neslysicich-a-hluchoslepych-osob>) uvádí, že neslyšící mají právo na výběr komunikačního systému, mohou jej používat ve společnosti a jejich volba by měla být respektována. V tomto legislativním předpise jsou popsány jednotlivé druhy komunikačních systémů – znakový jazyk, znakovaná čeština, prstová abeceda a vizualizace mluvené řeči. Všechny popisované systémy kromě vizualizace mluvené řeči jsem již zmínila v předchozí podkapitole. Vizualizace mluvené řeči je podle tohoto zákona zřetelná artikulace jednotlivých slov ústy tak, aby bylo umožněno nebo usnadněno odezírání mluveného projevu osobami, které ovládají český jazyk a odezírání preferují jako prostředek své komunikace.

V zákoně č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) se v paragrafu 16 – Vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami – v odstavci 7 uvádí: *„Dětem, žákům a studentům, kteří se nemohou dorozumívat mluvenou řečí, se zajišťuje právo na bezplatné vzdělávání pomocí nebo prostřednictvím náhradních způsobů dorozumívání.“* (<http://www.sagit.cz/pages/sbirkatxt.asp?zdroj=sb04561&cd=76&typ=r>).

2 ZNAKOVÝ JAZYK NESLYŠÍCÍCH

2.1 Vymezení pojmu znakový jazyk neslyšících

Zmínila jsem znakový jazyk v předchozí kapitole a definovala jej jako přirozený a plnohodnotný komunikační systém, který nezávisí na mluveném jazyce, a má svá gramatická pravidla. Znak samotný lze podle autorek Slánské-Bímové a Okrouhlíkové (2008) definovat v širším a užším smyslu. V širším smyslu jde o znak jako termín sémiotický a v užším smyslu o znak jako jednotku znakového jazyka. Na rozdíl od mluveného jazyka je znakový jazyk vnímán zrakem díky základním jednotkám tohoto jazyka - tvaru a pohybu rukou. Když ho užíváme, musíme znát kromě tvarů a pohybů ruky pohyby těla, mimiku a pozice hlavy.

Autorky Slánská-Bímová a Okrouhlíková (2008) se zmiňují, že znakový jazyk není soustava gest ani pantomima nebo čeština převedená do znaků, ani unifikovaný umělý systém. Většina slyšící populace si v dřívější době myslela, že komunikace znakovým jazykem je divná nebo nepřirozená a neslyšícím se posmívali. Ve školách bylo použití znakového jazyka zakázáno. Postupně se zlepšila informovanost slyšících o znakovém jazyce a kultuře Neslyšících. Také legislativně je v České republice zaručena rovnoprávnost znakového jazyka s ostatními jazyky.

2.2 Historie výzkumu znakového jazyka neslyšících v zahraničí a v České republice

Znakovým jazykem se začal zabývat francouzský kněz a průkopník vzdělávání neslyšících Charles Michel de L'Épée. Stal se učitelem dvou hluchoněmých sester a později se jeho škola nazývala Épéeova škola¹. Učitelům ve své škole radil, aby při výuce používali znaky, ale sám znakový jazyk nepoužíval (považoval jej za primitivní). Vytvořil svůj vlastní soubor, tzv. systematizovaných znaků, které kombinovaly znaky a některé části gramatiky francouzštiny. Věřil, že neslyšící jsou schopni naučit se jazyk a tedy se i vzdělávat (do té doby byli většinou společností považováni za nevzdělavatelné). Jeho škola, založená 1770, měla velký úspěch a stala se první školou pro neslyšící otevřenou veřejnosti. Tím také podnítil zájem o vzdělávání neslyšících dětí (své kořeny má v L'Épéeho metodě mj. také americký znakový jazyk). Jeho metoda se

---

¹ později se přejmenoval Národní institut pro neslyšící

řadí do proudu tzv., manualismu (někdy nazývaného francouzská metoda), který se v té době dost často střetával s tzv. oralismem (uplatňoval se na řadě škol v Německu a Anglii).

V Německu byla rozšířena tzv. německá metoda (oralismus), která se snažila vzdělávat neslyšící děti v mluveném jazyce a nutila je do nácviku odezírání. Oralisté kritizovali francouzskou metodu, především používání znakového jazyka ve výuce, protože děti údajně ztrácí zájem o mluvení. V roce 1880 se konal Milánský kongres, kde zvítězila německá metoda díky 160 hlasům pro a pouhým 4 hlasujícím proti této metodě. Výsledkem bylo dlouhodobé potlačování znakového jazyka (Hrubý, 1997).

Ještě předtím, než se americký lingvista William Stokoe začal znakovému jazyku podrobněji věnovat v roce 1960, okrajově si ho všimli Hockett a Bloomfield, kteří se také zabývali znakovým jazykem a jeho notačním zápisem. Po Stokoeovi se na znakový jazyk od roku 1970 zaměřili mj. dva autoři E. Klima a U. Bellugiová, kteří zahájili nepřetržitou řadu autorů, kteří se znakovému jazyku a vzdělávání neslyšících věnují. Ale za opravdového popularizátora a zakladatele lingvistiky znakového jazyka je považován William Stokoe se svou prací *Sign Language Structure*². Zjistil, že znakový jazyk není pouhý soubor gest, ale soubor znaků. Dokázal, že znakový jazyk má stejné rysy jako ostatní jazyky, tedy arbitrárnost a dvojí členění, které jsou popisovány v následující podkapitole. Ve své knize, vydané v roce 1960, analyzoval americký znakový jazyk (*American Sign Language – ASL*). Stokoe vymezil základní komponenty znaku v ASL (Macurová, 2001, srov. Macurová, 2008, Slánská-Bímová, Okrouhliková, 2008):

- *umístnění znaku v prostoru (TAB) – 12*
- *tvar ruky (DEZ) – 19*
- *pohyb ruky v prostoru (SIG) – 24.*

V této době Stokoe použil pojem „cherém“³. Vytvořil také systém notačního zápisu znakového jazyka, který se dnes nazývá Stokoe's Notation System (SNS). Později byly přidány další komponenty (Slánská-Bímová, Okrouhliková, 2008, srov. Macurová, 2008):

---

² Struktura znakového jazyka

³ Tento pojem cherém ve znakovém jazyce nahrazuje foném v mluveném jazyce.

- *orientace dlaně a prstů (ORI)*
- *kontakt (CON)*
- *poloha rukou (HA).*

Postupně se rozšířilo zkoumání znakového jazyka do Evropy, zejm. do Skandinávie, Velké Británie, dále pak do Kanady, Japonska a dalších zemí. V Evropě se jako první věnovala výzkumu znakového jazyka britská lingvistka M. Brennanová (Macurová, 2008, srov. Slánská-Bímová, Okrouhlíková, 2008). Macurová (2008) zmiňuje, že výzkumný tým se začal zabývat znakovým jazykem jako přirozeným komunikačním prostředkem ve společnosti Neslyšících a jeho rysy jako přirozeného jazyka.

První škola pro neslyšící na našem území byla založena v roce 1786 v Praze – Smíchově, znakový jazyk zde nebyl považován za primární komunikační prostředek neslyšících dětí a byl při vyučování zakázán (<http://ruce.cz/clanky/95-historie-ceskeho-znakoveho-jazyka>). Výzkum znakového jazyka se začal ve větší míře rozvíjet po revoluci v roce 1989, ale v té době nebyl uznáván jako rovnoprávný komunikační prostředek neslyšících. V této době byl na našem území hlavním znakem vzdělávání neslyšících oralismus. Teprve v 90. letech 20. století se začíná rozvíjet hlubší vědecký zájem o český znakový jazyk. Za tímto výzkumem stojí lingvistka Alena Macurová (v té době pracovala v Institutu pro neslyšící v Berouně), která se zajímala o komunikaci neslyšících lidí a o znakový jazyk. Díky ní a jejím kolegům se rozšiřuje užívání znakového jazyka u neslyšící populace a také se zasloužila vznik zákona o znakové řeči č. 155/1998, který byl později novelizován (viz 1.3. podkapitola). Macurová také upozornila, že mluvený jazyk, tedy český jazyk, je pro české neslyšící cizí jazyk a je třeba k němu i takto přistupovat (Macurová, 2008, srov. Slánská-Bímová, Okrouhlíková, 2008).

Macurová (2008) zdůrazňuje, že výzkum znakového jazyka není stále dokončen a nadále se na Filozofické fakultě na Karlově univerzitě v Praze zabývají výzkumem českého znakového jazyka a vztahem mezi českým znakovým jazykem a českým jazykem a v neposlední řadě také teoretickými otázkami tlumočení z a do českého znakového jazyka.

2.3 Odlišnosti mezi mluveným a znakovým jazykem

Mluvený jazyk

Většina autorů (Hartl, Hartlová, 2004, srov. Průcha, Walterová, Mareš, 2008, Čermák, 2001) tvrdí, že jazyk se tvoří na základě lidské komunikace, užívá se k ústnímu či písemnému sdělování a každý člověk si od narození osvojuje nějaký jazyk. De Saussure (In Čermák, 2001, str. 74) vymezuje následující základní rysy mluvených jazyků:

- *jazyk je systém čistých hodnot;*
- *jazyk není substance, ale je forma;*
- *jazyk je autonomní systém;*
- *jazyk je kreativní/tvořivý systém;*
- *jazyk je systém usilující;*
- *jazyk je systém racionální a*
- *jazyk je systém založený na analogii, tedy pravidelnosti čili pravidlech.*

Psycholog Piaget (In Čermák, 2001, str. 74) popisuje tři hlavní rysy jazyka, kterými jsou:

- *jazyk je celistvý,*
- *jazyk je založený na vnitřních transformacích a*
- *jazyk je autoregulující.*

U každého člověka se jazyk vyvíjí postupně ve všech jazykových rovinách, tj. fonologické, morfologické, syntaktické a pragmatické, v jednotlivých vývojových fázích, které zahrnují předjazykovou fázi, holofrastickou fázi, fázi elementárních vět, vlastní jazykovou fázi a postpubertální fázi (Čermák, 2001).

Mezi základní komunikační funkce jazyka patří emotivní/expresivní, referenční, poetická, fatická, metajazyková a konativní funkce a v současnosti se často uvádějí ještě také funkce znázornění, výrazová a apelová (Čermák, 2001).

Čermák (2001, str. 76; srov. Slánská-Bímová, Okrouhlíková, 2008) uvádí následující rysy mluveného jazyka jako komunikačního systému. Některé z nich se vyskytují také ve znakovém jazyce:

- *vokálně-auditivní povaha* (mluvený jazyk se provází audio-orálním kanálem, jenže znakový jazyk se provází vizuálně-motorickým kanálem),
- *sémantičnost* (každý znak či každé slovo určitého jazyka má určitý význam),
- *arbitrárnost* (vytvoří jen symbol od znaků, nikoliv od vztahu mezi znkem a věcí),
- *diskrétnost* (rozpoznává rozlišení nejmenších jednotek mluveného a znakového jazyka),
- *produktivnost* (vytváří nové sdělení, které dosud ještě neslyšeli, a rozumí tomu),
- *naučitelnost* (může se osvojit jiný cizí jazyk),
- *nezávislost na stimulu* (neovlivňuje vnější okolnosti a vnitřní pocity),
- *kontextová přiměřenost* (nějaký jazyk dokáže si přizpůsobit situaci) a
- *závislost na struktuře* (závisí na uspořádání těch složek).

Znakový jazyk

Nyní bych ráda popsal hlavní rysy znakového jazyka. Za základní rysy je považováno těchto šest: systémovost, znakovost, dvojí členění, produktivnost, svébytnost a historičnost. Slánská-Bímová, Okrouhlíková (2008, srov. Servusová, 2008) píše, že systémovost se vztahuje především na vazby mezi jazykovými jednotkami, které se spojují postupně na všech úrovních, a na pravidla užívání jazyka. Patří sem hierarchičnost, anizotropie a lineárnost.

Znakovostí se rozumí fakt, že systém znaků zastupuje při komunikačním procesu nějakou mimojazykovou realitu. Dvojí členění znamená, že jednotky, které nesou význam, např. morfémy, se ještě mohou rozdělit na menší jednotky, např. fonémy, které už nositeli významu nejsou. Servusová (2008) uvádí, že ve znakovém jazyce jde o znaky a fonémy (komponenty znaku).

Produktivnost v každém jazyce vyjadřuje schopnost jazyka vytvářet kombinací omezeného množství slovní či znakové zásoby a daného počtu gramatických pravidel velké množství spojení. Svěbytnost jazyka je schopnost vyjádřit nejen přítomnost, ale i jiné časy, nebo podmínku, příčinu, následek atd.

Historičnost je důležitý rys znakového jazyka, protože stejně jako jiné jazyky se neustále mění a vyvíjí. Existují dva typy vývoje – ontogeneticky (vývoj jazyka u jednotlivce) a fylogeneticky (vývoj jazyka jako celku, bez vztahu k jeho jednotlivým uživatelům) (Slánská-Bímová, Okrouhlíková, 2008, srov. Servusová, 2008).

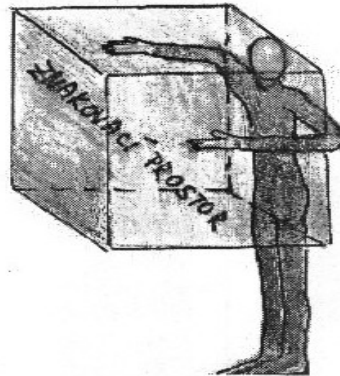
Existuje mnoho dalších rysů znakového jazyka (a jazyků vůbec), vybrala jsem si pouze dva, o kterých bych se chtěla zmínit. K těmto důležitým rysům patří arbitrárnost a ikoničnost. Arbitrárností se rozumí fakt, že neexistuje vnitřní vztah mezi znakem (označujícím) a skutečnou věcí (označovaným), například MÁMA, ŠTĚSTÍ, LÁSKA. Naopak ikoničností se rozumí vnější podobnost mezi znakem a jeho významem, například AUTO, DŮM, KOČKA (Slánská-Bímová, Okrouhlíková, 2008).

Odlišnosti mezi znakovým jazykem a jazyky mluvenými

Macurová (1996, 2001, srov. Slánská-Bímová, Okrouhlíková, 2008 a Servusová, 2008) uvádí následující odlišnosti znakového jazyka a mluveného jazyka: existence trojdimenzionálního (trojrozměrného) prostoru, vizuálněmotorický způsob realizace, neexistence psané podoby, simultánnost.

Je důležité upozornit na použití trojrozměrného prostoru, ve kterém dochází k artikulaci jednotlivých znaků. Tento znakovací prostor je umístěn před tělem od hlavy k pasu a po stranách je vymezen šířkou roztažených loktů (Servusová, 2008). Trojrozměrný prostor využívá řada gramatických struktur znakového jazyka, slouží například k vyjádření časoprostorových vztahů, ohýbání sloves, vyjádření věcněobsahových vztahů mezi výpověďmi, změny rolí ve vypravování a také se vytváří jazykové roviny v prostoru (Macurová, 2001, srov. Slánská-Bímová, Okrouhlíková, 2008). Slánská-Bímová, Okrouhlíková (2008) uvádí, že existují tři typy prostoru – reálný prostor (vyjadřování skutečného a přítomného objektu),

relativní prostor (vyjadřování popisu a pocitu) a konvencionalizovaný prostor (vyjadřování neskutečného vztahu k něčemu).

Obr. 1: Znakový prostor (Slánská-Bímová, Okrouhlíková, 2008, s. 50)

Zmínila jsem se o vizuálněmotorickému způsobu realizace znakového jazyka. Znakový jazyk vnímáme zrakem a realizujeme pohyby rukou, na rozdíl od audioorálního způsobu realizace mluveného jazyka, který vnímáme sluchem a je realizován mluvenou řečí (Macurová, 2001a, 2001b, srov. Slánská-Bímová, 2008).

Další odlišností je neexistence psané podoby. Znakový jazyk nemá psanou podobu, protože znaky se mohou realizovat simultánně a je obtížně je tedy zapisovat (Macurová, 2001a, 2001b, srov. Slánská-Bímová, 2008).

Zmíním se nyní o simultánnosti jako podstatném rysu znakového jazyka. Simultánnost se vyskytuje i u mluvených jazyků, ale ve znakovém jazyce hraje důležitou roli. O simultánnosti ve znakovém jazyce platí, že dva nebo více znaků lze produkovat současně, případně může dojít k inkorporaci znaků, které tak mění svou podobu (Macurová, 2001a, 2001b, srov. Slánská-Bímová, 2008).

3 NOTAČNÍ ZÁPIS ČESKÉHO ZNAKOVÉHO JAZYKA

3.1 Způsoby notačního zápisu znakových jazyků

Okrouhlíková (2007) uvádí, že v současné době je možné díky moderním technologiím využít k uchování dat ve znakovém jazyce zejména DVD, CD-ROM, fotografie, videokazety. Znakový jazyk nemá psanou podobu, ale se existují základní typy písemného záznamu: transkripce glosami, slovní popis a notační (transkripční) systém.

Transkripce glosami

Transkripce glosami zaznamenává obsah znakového projevu tak, že uvádí tiskacími písmeny slovo, které je svým významem nejbližší významu popisovaného znaku. Používá se také horní linie, kde jsou pomocí zkratek a značek zachyceny významy nemanuální složky. Někdy se používá také další linie, kde se zaznamenává význam orálních komponentů. (Okrouhlíková, 2007, srov. Okrouhlíková, 2008). Miller (1998, In Okrouhlíková, 2007, s. 161) uvádí: „*Tento typ notace je vhodný pro ty, kteří se zaměřují spíše na syntax či sémantiku znakového jazyka a nezajímá je vnitřní struktura znaku.*“

Slovní popis

Slovní popis zaznamenává tvorbu znaku. Často používá jako slovní doprovod k fotografiím znaků, kde nejde přesně naznačit pohyb. Tento způsob záznamu je zdlouhavý a zabere hodně místa. Je komplikovanější než transkripce glosami (Okrouhlíková, 2007, srov. Okrouhlíková, 2008).

Notační (transkripční) systémy

Notační (transkripční) systémy se snaží o přesný popis znaku, typicky se používají více či méně ikonické symboly a zaměřují se na obě složky znaku – manuální a nemanuální nebo pouze na manuální. Podle manuální složky se můžeme setkat několika typy znaku (Okrouhlíková, 2007, srov. Okrouhlíková, 2008, s. 20):

- a) *znaky artikulované jednou rukou*
  1. znaky s nulovým kontaktem
  2. znaky s kontaktem

b) *znaky artikulované dvěma rukama*

3. znaky, v nichž jsou aktivní (v pohybu) obě ruce ve stejném tvaru
4. znaky symetrické (v nichž je aktivní jedna ruka, která artikuluje nad, pod, před, za atd. rukou pasivní a ruce jsou ve stejném tvaru)
5. znaky asymetrické (v nichž je aktivní jedna ruka, která artikuluje nad, pod, před, za atd. rukou pasivní, ale ruce jsou ve různém tvaru)
6. znaky, v nichž jsou aktivní obě ruce ve stejném tvaru, ale každá ruka je v jiné části znakovacího prostoru
7. znaky, v nichž každá ruka má jiné místo artikulace a jiný pohyb

c) *znaky složené (kombinace výše uvedených typů)*

Existují také řada dalších typů notačních zápisů, například Stokoe's Notation System (SNS), Hamburský notační systém (HamNoSys), na něž se nyní zaměřuji a SignWriting (SW), jemuž se věnuje následující podkapitola. (Okrouhlíková, 2007, srov. Okrouhlíková, 2008).

Americký lingvista William Stokoe vytvořil v roce 1960 notační systém pro zápis amerického znakového jazyka (Stokoe's Notation System) a rozdělil znaky podle místa artikulace, tvaru a pohybu ruky (viz 2.2. podkapitola). Jedna z modifikací tohoto notačního zápisu, která vznikla na základě výzkumu národních znakových jazyků, je notační systém britských autorů Mary Brennanové, Martina D. Colvilla a Liian K. Lawsonové. K původním parametrům Stokoeho notačního zápisu přidali orientaci dlaně a orientaci prstů (Macurová, 1996, srov. Okrouhlíková, 2007 a Okrouhlíková, 2008).

Německý výzkumník Siegmund Prilwitz vytvořil se svými spolupracovníky v roce 1987 Hamburský notační systém (HamNoSys). Hamburský notační systém je považován za mezinárodní fonetický transkripční systém a je založen na Stokoeho notačním zápisu, ale koncipován tak, aby byl použitelný u co největšího počtu znakových jazyků. Právě Hamburský notační systém spolu se Stokoeho notačním zápisem je celosvětově nejrozšířenější notační zápis. Snaží se užívat co nejvíce transparentní a ikonické symboly a napomáhat tak výměně zkušeností a spolupráci lingvistů z různých zemí (Okrouhlíková, 2007, srov. Okrouhlíková, 2008).

3.2 Způsoby notačního zápisu českého znakového jazyka

Notační systém pro český znakový jazyk vytvořila Alena Macurová v roce 1996, kdy ve spolupráci s dalšími autory zaznamenávala znakový jazyk. Sledovala používané znaky u neslyšících lidí a v řadě publikovaných slovníků znakových jazyků a zkoumala a detailně je porovnávala. Také porovnávala notační systém pro znakový jazyk Williama Stokoea a Mary Brennanové. Díky těmto výzkumům mohla převzít jejich notační zápis a upravit jej pro český znakový jazyk (Macurová, 1996, srov. Okrouhlíková, 2008).

Macurová (1996, s. 16) píše: *„Zapsané znaky mohou (...) sloužit jako východisko k určení fonémů českého znakového jazyka, tj. těch jeho nejmenších „stavebních“ jednotek, které samy o sobě nenesou význam, slouží ale k jeho rozlišení.“* Pouze manuální složku znaku, kterou jsem zmínila výše v předchozí podkapitole, z fonologického hlediska zachycuje notační zápis, ale jen v bodu b) dané klasifikace.

Notační systém pro český znakový jazyk upravil v roce 2003 Karel Beneš a přidal dva poslední body v oddílu b). Tato upravená verze umožňuje přesnější a podrobnější zápis znaků a hodí se spíše pro zápis pomocí speciálního programu.

Při zápisu znaků se notační systémy jak u Macurové tak u Beneše dále řídí dalšími parametry znaku jako místo artikulace, tvar a orientace ruky atd. (viz 2. kapitola). Zápis nemanuální složky znaku se soustřeďuje na zachycení pohybu částí obličeje a pohyb těla (Okrouhlíková, 2007, srov. Okrouhlíková, 2008):

- *obočí,*
- *oči,*
- *nos,*
- *tváře,*
- *ústa,*
- *rty,*
- *jazyk,*
- *zuby,*
- *hlava,*
- *ramena a*

- *horní část trupu.*

3.3 Vymezení pojmu SignWriting

Valerie Sutton, autorka SignWritingu z New Yorku, píše: „*SignWriting (SW) neboli „znakopis“, je vizuální zápisový systém, který umožňuje psát a číst jakýkoliv znakový jazyk na světě. SW využívá vizuálních symbolů k reprezentaci tvarů ruky, pohybů a mimiky jakéhokoliv znakového jazyka.*“ (<http://ruce.cz/clanky/427-co-je-signwriting>). Fikejs (2005, s. 22) uvádí: „*SignWriting je systém grafických symbolů, které umožňují zapsat libovolné české slovo latinskou abecedou.*“ Pomocí symbolů notačního zápisu SignWriting se znázorňují manuální (tvar a pozice rukou a pohyb rukou) a nemanuální (mimiky a pohyby hlavy) složky znaku (Okrouhlíková, 2007, srov. Okrouhlíková, 2008).

Valerie Sutton původně vytvořila systém pro zápis baletního tance, tzv. DanceWriting. Se znakovým jazykem se v té době vůbec nesešla. Později, na žádost Larse von der Lietha z Dánska vytvořila v roce 1974 systém zápisu dánského znakového jazyka - SignWriting. Na jeho dalším vývoji spolupracovala s odborníky z Národního technického institutu pro neslyšící v New Yorku. Díky tomu se koncem 60. let SignWriting rozšířil do severní Ameriky (Fikejs, 2005, srov. Okrouhlíková, 2007 a Okrouhlíková, 2008).

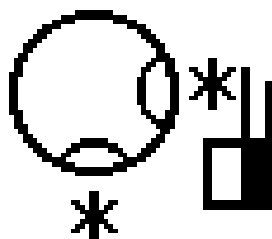
Valerie Sutton se zmiňuje, že SignWriting může rozvíjet čtení, psaní, učení, zkoumání příběhu ve znakovém jazyce a dále napomocť k většímu sblížení slyšících a neslyšících lidí (<http://ruce.cz/clanky/427-co-je-signwriting>). SignWriting představuje způsob písemného záznamu znakového jazyka, který umožňuje přesně zaznamenat podobu znaku. Na první pohled vypadá hodně složitě, ale po podrobnějším prozkoumání je poměrně jednoduché ho pochopit a porozumět mu (Fikejs, 2005).

Ve světě se SignWriting používá už v 40 státech, ve kterých se používají lokální znakové jazyky. O SignWritingu vyšla řada cizojazyčných publikací, v SignWritingu vycházejí pohádky, články a učebnice. U nás také vycházejí pohádky a různé příběhy v SignWritingu, vyšla řada článků a bylo přeloženo několik odborných publikací. Řada informací o SignWritingu je dostupná na webových stránkách, např.

<http://signwriting.org>, kde jsou komentáře převážně v americkém znakovém jazyce s anglickými titulky (<http://ruce.cz/clanky/427-co-je-signwriting>).

SignWriting se používá mimo jiné i ve školách pro neslyšící na celém světě, děti se rychle naučí zapsat projev ve znakovém jazyce tímto způsobem nebo přeložit ze SignWritingu do mluveného či znakového jazyka jednoduché texty. Fikejs (2005) uvádí, že v Německu neslyšící děti na některých školách měly problémy se znakovým jazykem, který byl vyučován, právě pro jeho chybějící písemnou podobu. Učitelé situaci vyřešili zavedením SignWritingu. Výsledek byl dobrý, dodnes se na těchto školách používá i vyučuje SignWriting. Podobná situace byla také na některých školách pro neslyšící v Holandsku. SignWriting je využitelný i pro procvičení porozumění při čtení nějakého textu v mluveném jazyce, se kterým má problém většina neslyšících dětí i řada dospělých (Fikejs, 2005). V České republice není dosud příliš využíván, protože se sem dostal před pár lety a pedagogové ve školách o něm ještě nevědí nebo jej dostatečně neovládají.

V SignWritingu se jednotlivé znaky zapisují pomocí speciálního editoru online na SignPuddle (<http://www.signbank.org/SignPuddle1.5/index.php?ui=6&sgn=52>), kde je možné také vyhledávat ve slovníku nebo najít nějaký krátký příběh (Fikejs, 2008). Při elektronickém zápisu znaku pomocí SignWritingu zaznamenáváme tvary ruky, místo artikulace, pohyb ruky, kontakty a pohyby hlavy. Ještě k tomu můžeme přidat ramena, mimiku a dokonce horní část těla. Všem těmto komponentům znaku jsou přiřazeny symboly a značky. Mezi těmito symboly najdeme i tečku pro oznamovací větu a čárku pro rozvíjející větu nebo větné členy. Základní pohled při zápisu je totožný s přirozeným pohledem na své ruce a tělo. Například znak NESLYŠÍCÍ v SignWritingu (Fikejs, Klapka, 2005, srov. Okrouhlíková, 2007 a Okrouhlíková, 2008) by měl vypadat takto:

Obr. 2: Znak NESLYŠÍCÍ (Fikejs, Klapka, 2005, s. 18)

Tento zápis zachycuje tvar ruky (sevřená v pěst), ukazováček a prostředníček natažený, bílá barva u symbolu ruky označuje dlaň a černá hřbet ruky. Hvězdička naznačuje dotyk artikulující ruky a její umístění spolu s malými půlkruhy označujícími místo dotyku. Je důležité znát základní pravidla k zápisu SignWriting, která jsou pro orientaci rukou, tvary rukou, pohyby rukou a kontakty s tělem (Fikejs, Klapka, 2005).

Orientace rukou

Orientace rukou je nejzákladnějším principem a základem zápisu. SignWriting má tři základní symboly pro orientaci rukou. Pokud je ruka otočena tak, že dlaň směřuje vpravo nebo vlevo od těla, je symbol napůl bílý a napůl černý (bílá barva je na té straně, na kterou je obrácena dlaň). Postavení ruky můžeme zaznamenávat ze dvou různých pohledů – z čelního pohledu (tj. přirozený pohled mluvčího na svou ruku, příp. ruce) a pohledu shora (viz příloha č. 1) (Fikejs, Klapka, 2005).

Tvary rukou

Tvary rukou jsou zachyceny pomocí symbolů a značek, které jsou odvozeny od jejich skutečné podoby. Bez nich nemůžeme zapisovat znaky. Tvar rukou při zápisu vždy spojíme s orientací rukou. Základní symboly pro tvary ruky jsou tři - sevřená pěst, mírně ohnuté prsty a natažené prsty (viz příloha č. 2), ale dále se rozlišuje deset podskupin tvarů ruky, pod nimiž je několik dalších skupin, jak můžeme vidět v elektronickém editoru SignPuddle (Fikejs, Klapka, 2005).

Pohyby rukou

Základní pohyby rukou jsou vodorovné a svislé. Vodorovné pohyby rukou ukazují jednoduché šipky a svislý pohyb dvojitě šipky. Šípek je vždy tolik, kolikrát se pohyb opakuje. Barevně se rozlišuje pohyb pravé, levé nebo obou rukou, černá výplň znamená pohyb pravé ruky, bílá pohyb levé ruky (viz příloha č. 3). Pokud chceme znázorňovat pohyb obou rukou současně, použijeme „otevřenou šipkou“. Lze zaznamenávat také další druhy pohybu rukou, jako např. kruhový, půlkruhový nebo klikatý pohyb, který se naznačí příslušným tvarem šipky (Fikejs, Klapka, 2005).

Kontakty

Všechny kontakty artikulující ruky (rukou) nemusí být vždy zapsány, rozhoduje vždy viditelnost kontaktu pro mluvčího. Základních zápisů kontaktu je šest (viz příloha č. 4), frekvence kontaktu může být např. kontakt jednorázový (artikulující ruka se dotkne jen jednou), dvojitý, tj. ruka se dotkne dvakrát nebo také opakovaný (Fikejs, Klapka, 2005).

V příloze č. 5 je uveden krátký příběh v SignWritingu. Zápis se čte po sloupcích shora dolů.

4 VYUŽITÍ SIGNWRITINGU V ČESKÉ REPUBLICE

4.1 Vymezení výzkumných cílů

Svůj výzkum jsem zaměřila na využití SignWritingu v České republice. Hlavním cílem je zjistit, jak se SignWriting uplatňuje v České republice. Parciálními cíli je zjistit:

- jak je možné využívat SignWriting u dětí a dospělých v České republice;
- jaké výhody a jaké nevýhody SignWritingu jsou;
- jak se český znakový jazyk zapisuje pomocí systému SignWriting;
- jak funguje občanské sdružení SignWriting v České republice.

V rámci výzkumného šetření jsou formulovány následující výzkumné teze:

Výzkumná teze č. 1: V současné době jsou v České republice k dispozici materiály o systému SignWriting v českém jazyce nebo českém znakovém jazyce v množství srovnatelném s ostatními zeměmi, kde se SignWriting používá.

Výzkumná teze č. 2: V současné době se ve většině škol pro sluchově postižené v České republice děti učí zápis pomocí systému SignWriting nepovinně v zájmových kroužcích.

Výzkumná teze č. 3: Hlavním cílem občanské sdružení SignWriting je zvyšovat povědomí o zápisu SignWriting mezi slyšící i neslyšící veřejností.

4.2 Výzkumné techniky

Při získávání a sběru údajů pro svou práci jsem použila dvě výzkumné techniky - rozhovor a obsahovou analýzu knih, článků a online dostupných materiálů na www.sw.ruce.cz. Také jsem se zabývala analýzou cizojazyčné literatury. Níže uvedu interpretaci výsledků výzkumného šetření, které bylo provedeno formou strukturovaného rozhovoru. Rozhovor byl prováděn s předsedou občanského sdružení SignWriting v kulturním centru RUCE, Janem Fikejsem. Rozhovor byl veden ve znakovém jazyce v únoru 2011.

Interpretace rozhovoru

Na otázku č. 1 informant odpověděl, že se systémem SignWriting seznámil v roce 2004 díky jeho kolegovi a postupně získával informace, zpočátku pouze z cizojazyčné literatury, protože v českém jazyce v té době žádné materiály neexistovaly. Občas se ptal kolegy na nejasné věci, např. na složitý znak nebo nezvyklý zápis v SignWritingu a občas směřoval dotaz přímo na zakladatelku SignWritingu přes emailovou konferenci. První základní lekci SignWritingu a články o SignWritingu napsal do časopisu pro neslyšící o dva roky později. Také v roce 2006 uspořádal první seminář o systému SignWriting v České republice. Později se tyto workshopy opakovaly ještě v Praze, v Brně a v Bratislavě. Informant v rozhovoru uvedl: *„Když jsem to všechno viděl poprvé, vypadalo to dost složitě, ...“*, s tím je možné souhlasit, protože i pro mě byl zpočátku systém SignWriting tak je popsán na webových stránkách nebo v článcích v časopise velmi složitý a nepochopitelný. Podle mého názoru udělal informant první krok správně tím, že se snažil studovat sám, protože pak mohl prezentovat SignWriting ostatním a vysvětlit jim vše o tomto systému, a napsat také základní informace do časopisu.

Díky systému SignWriting lidé mohou rozvíjet znakovou zásobu znakového jazyka, o čemž se už zmínila i Valerie Sutton (viz 3. kapitola) a co také pokládá informant za hlavní přínos. Tento systém se rychle učí děti, ale i dospělí, také neslyšící i slyšící lidé. Informant pouze dodává, že: *„slyšící student, který ještě neovládá velmi dobře znakový jazyk, chápe jednotlivé symboly a znaky pomaleji, než neslyšící, kterým je znakový jazyk vlastní“*. Toto tvrzení souhlasí i s mými zkušenostmi, tj. že SignWriting lépe pochopí neslyšící než slyšící. I přesto se najde pár neslyšících, se kterými jsem setkala, kteří nevěří SignWritingu nebo jej nemají rádi, o čemž se také zmínil sám informant v otázce č. 8.

Jak poznamenal informant, v poslední době intenzivně pracuje s jeho týmem na vytváření různých materiálů o systému SignWriting, např. pohádky ve znakovém jazyce, učební materiály, terminologický slovník a další materiály podobné těm v zahraničí, např. v Německu nebo v Spojených státech a přál by si, aby se systém SignWriting používal i na školách pro sluchově postižené v České republice. Zájemci z řad slyšících i neslyšících mohou získat více informací o systému

SignWriting na webových stránkách, např. www.signwriting.org a www.ruce.cz v záložce SignWriting.

Obsahová analýza

Seznam materiálů, které jsem zkoumala je následující:

- www.ruce.cz pod záložkou SignWriting (www.sw.ruce.cz)
- kniha Handbuch zur GebärdenSchrift od Stefana Wörhmana v německém jazyce
- pohádky The Goldilocks and The Three Bears od Valerie Sutton ve čtyřech úrovních v anglickém jazyce
- slovník v americkém znakovém jazyce a v anglickém jazyce od Valerie Sutton
- www.signwriting.org
- www.signbank.org

Zabývala jsem se obsahovou analýzou literatury a porovnáváním zahraničních a domácích zdrojů o systému SignWriting. V České republice jsou materiály o SignWritingu dostupné na internetové stránce www.sw.ruce.cz, jak jsem již zmínila. Na webové stránce www.ruce.cz jsou k dispozici různé materiály, články, názory, odkazy a fotky o všem, co se týká neslyšících u nás a i ve světě a tedy i informace o SignWritingu. Bohužel materiály o SignWritingu nejsou příliš aktuální.

V zahraničí vyšla řada knih, například v Německu byla vydána kniha o SignWritingu od Stefana Wörhmana Handbuch zur GebärdenSchrift. Popisuje SignWriting od zápisu jednoduchého sdělení až k zápisu složitých textů. Obsahuje hodně názorných obrázků a popisků. Součástí knihy je také spousta cvičení, které umožňují procvičování zápisu jednotlivých symbolů, tvarů ruky nebo procvičování zápisu celých slov nebo krátkých příběhu do SignWritingu.

V Spojených státech amerických vyšla učebnice rozdělená na čtyři úrovně, od začátečnicků po pokročilé. Tento text je také dostupný na Internetu v angličtině a americkém znakovém jazyce. Ve všech čtyřech úrovních této učebnice je vždy

příběh o Mášence a třech medvědech⁴ (složilost příběhu je přizpůsobena úrovni znalosti systému), který slouží k procvičování a rozvíjení zápisu SignWriting. Součástí učebnice je pracovní sešit. Na první úrovni je v pracovním sešitě vždy obrázek, slovo a zápis znaku v SignWritingu. Na protější straně se pak procvičují jednotlivé části znaku. Pracovní sešit na druhé úrovni již má u obrázku krátkou větu a procvičuje její zápis v SignWritingu. Ve třetí úrovni se procvičuje zápis zjednodušeného příběhu a ve čtvrté úrovni je již příběh kompletní a pracovní sešit neobsahuje již anglický text.

Vlastní učebnice je spojena s třetí a čtvrtou úrovní tohoto příběhu. Obsahuje stručný úvod do systému zápisu v anglickém jazyce. Zápis SignWriting je pak postupně podrobněji vysvětlován na jednotlivých znacích z příběhu o Mášence a třech medvědech. Zápis v SignWritingu je znázorněn barevně s vysvětlivkami a doprovází jej vždy fotografie znaku v americkém znakovém jazyce. Najdeme zde téměř 400 takto zapsaných znaků.

Tato učebnice zatím nemá český ekvivalent, pouze část příběhu je přeložena do českého znakového jazyka, je dostupná i se zápisem do SignWritingu na www.sw.ruce.cz pod odkazem Materiály. Na téže stránce je možné najít také jiný příběh O neslyšícím rybáři. Tyto příběhy jsou určeny pro mírně pokročilé.

Rozsáhlé lekce s materiály v anglickém jazyce a videoklipy v americkém znakovém jazyce lze najít také na www.signwriting.org. Takto ucelený kurz v České republice zatím není. Informace o zápisu SignWritingu ve světě i v České republice je k dispozici na internetové stránce www.signbank.org pod odkazem SignPuddle Online, kde české občanské sdružení SignWritingu neustále přidává zápisy dalších znaků, slovních spojení a krátké příběhy. Narazila jsem také na stejný odkaz na www.signbank.org ale pro Českou republiku, kde je šest nabídek – Slovníky, Encyklopedie, Příručka pro Puddle, Literatura, Lekce a Video o Puddle, ale ve Slovnících je pouze česká verze. Naopak Příručka, Lekce a Video o Puddle je v anglickém jazyce a v americkém znakovém jazyce. Také symboly SignWriting jsou popsány v americkém znakovém jazyce, nikoli v českém znakovém jazyce.

---

⁴ v originálu se nazývá The Goldilocks and The Three Bears

4.3 Zpracování výzkumného šetření a návrhy pro praxi

Komentář k výzkumným tezím

Výzkumná teze č. 1: *V současné době jsou v České republice k dispozici materiály o systému SignWriting v českém jazyce nebo českém znakovém jazyce v množství srovnatelném s ostatními zeměmi, kde se SignWriting používá.*

Z výsledků obsahové analýzy a rozhovoru vyplývá, že jediné materiály, které jsou v České republice k dispozici v češtině nebo českém znakovém jazyce, lze nalézt na webové stránce www.sw.ruce.cz. Není tedy možné říci, že by pro české zájemce o SignWriting existovalo dostatečné množství materiálů, jako je tomu v zahraničí. Stále je nejvíce materiálů v angličtině nebo v americkém znakovém jazyce. Jak uvedl informant v rozhovoru, materiály o zápisu SignWriting bohužel chybí a občanské sdružení SignWriting v České republice v tuto chvíli materiály v českém a v českém znakovém jazyce teprve připravuje.

Výzkumná teze č. 2: *V současné době se ve většině škol pro sluchově postižené v České republice děti učí zápis pomocí systému SignWriting nepovinně v zájmových kroužcích.*

Z výsledků výzkumu se ukázalo, že u nás v České republice ještě není realizována výuka zápisu SignWritingu ve školách pro sluchově postižené a na školách se SignWriting používá pouze v zahraničí.

Výzkumní teze č. 3: *Hlavním cílem občanské sdružení SignWriting je zvyšovat povědomí o zápisu SignWriting mezi slyšící i neslyšící veřejností.*

Informant, se kterým byl veden rozhovor, se zmínil, že systém SignWriting se využívá jen v Brně v rámci Masarykovy univerzity, v ostatních městech minimálně. Proto i nadále zpracovává se svým týmem různé materiály a doufá, že brzy vydají všechny materiály a také, že se tyto materiály rozšíří i ve školách pro sluchově postižené. V nejbližší době občanské sdružení připravuje různé akce, např.

workshopy po celé České republice, podobné těm, které se konaly naposledy v roce 2008.

Shrnutí výzkumu

Obsahovou analýzou materiálů týkajících se SignWritingu a pomocí rozhovoru s předsedou občanského sdružení SignWriting bylo zjištěno, že v současné době je informovanost o SignWritingu mezi slyšícími a neslyšícími jen velmi slabá. Malá skupina zájemců ho nadále využívá a úzce spolupracuje s Masarykovou univerzitou při vytváření terminologického slovníku. Občanské sdružení SignWriting připravuje vydání pohádky v českém znakovém jazyce zapsané pomocí zápisu SignWriting a chystá se také vydat publikaci pro veřejnost. Má v plánu také napsat a vydat učebnici SignWritingu.

Návrhy a doporučení pro praxi

Na základě zjištěných výsledků doporučuji, aby občanské sdružení SignWriting nejdříve vytvořilo učebnice a knihy o zápisu SignWriting, například pohádky v českém znakovém jazyce zapsané pomocí zápisu SignWriting. Souběžně by se také mělo věnovat webové stránce a aktualizovat informace o SignWritingu v české verzi a doplnit více informací, materiálů a videoklipů podobně jako v zahraničí.

Podle mého názoru by toto sdružení mohlo vytvářet videoklipy v českém znakovém jazyce, a potom je zapisovat pomocí SignWritingu. Tento zápis pak zapsat pomocí speciálního programu pro zápis SignWritingu. Také by bylo vhodné vytvořit základní příručku k tomuto programu.

Také by bylo dobré, kdyby občanské sdružení SignWriting i nadále propagovalo SignWriting a navštěvovalo kluby a školy pro sluchově postižené po celé České republice a napomáhalo tak zvýšit informovanost veřejnosti o systému SignWriting. Také by mohlo zorganizovat další jedno- nebo dvoudenní workshopy po celé republice.

Navrhovala bych, aby občanské sdružení vydávalo také vlastní magazín a rozesílalo jej všem zúčastněným po celé republice a nebo jej umístilo na webové stránce, například www.ruce.cz.

Dále by bylo dobré nejen v rámci České republiky, ale také se zahraničními organizacemi, které se využívají systém SignWriting, spolupracovat a vyměňovat si tak zkušenosti, názory a nápady.

ZÁVĚR

Mojí první zkušeností, když jsem poprvé četla články o SignWritingu, bylo nepochopení toho, co to tam psalo nebo co se popisovalo a také se mi zdálo, že celý systém je dost komplikovaný. Potom jsem se dostala na seminář a postupně jsem začala chápat teoretické a praktické informace. Od té doby se na SignWriting zaměřuji a překládám různé materiály, například pohádku o neslyšícím rybáři jsme připravili s malým týmem a nyní se věnujeme práci na terminologických slovnících, jejichž součástí je i zápis znaku v systému SignWriting.

Právě díky této zkušenosti mě napadlo, že bych se ve své práci mohla zabývat postavením SignWritingu v České republice, kde není možné mluvit o příliš velkém využití SignWritingu v klubech pro neslyšící nebo ve školách pro neslyšících při výuce předmětu Znakový jazyk nebo v rámci nepovinného předmětu, kde by se žáci učili jak zapisovat znaky pomocí systému SignWriting.

Podle mého názoru je SignWriting užitečný pro slyšící, kteří se začínají učit znakový jazyk a pro neslyšící děti, ale i dospělé, protože umožňuje zapisovat znakový jazyk, který se buď snaží zvládnout nebo, v případě neslyšících, je jejich jazyk přirozený. Mohou číst a psát ve znakovém jazyce a rozvíjet tak svou znakovou zásobu. Také jsem zjistila z reakcí slyšících účastníků méj přednášky o SignWritingu, že tento systém snadno pochopili a zapsali dobře znaky pomocí SignWritingu. Rovněž také si mysleli, že SignWriting se lépe učí děti na základní školách než dospělí.

Z výsledků výzkumu vyplývá, že občanské sdružení SignWriting připravuje různé materiály pro veřejnost, které by se mohly rozšířit po celé republice. V tomto je ráda podpořím a ráda pomůžu, např. vydat nějaké materiály, informovat o činnosti sdružení pro veřejnosti nebo pomůžu organizovat workshopy pro veřejnost. Opravdu mě baví práce se systémem SignWriting. Na druhé straně ale také někdy naražím na problémy při zápisu systémem SignWriting a nebo občas udělám chyby při zápisu, o kterých pak diskutujeme během pravidelných setkávání. Díky společné diskuzi jsem se hodně poučila z chyb a také jsem se zlepšila v zapisování znaků pomocí SignWritingu.

RESUMÉ

Bakalářská práce je věnována problematice SignWritingu, především jeho využití v České republice. Teoretická část se zaměřuje na komunikaci osob se sluchovým postižením, znakový jazyk neslyšících a notační zápis znakových jazyků. Praktická část zkoumá využití SignWritingu v České republice a je doplněna i návrhy pro praxi.

SUMMARY

The bachelor thesis deals with the topic of SignWriting, especially the use of SignWriting in the Czech Republic. The theoretical part focuses on the communication of hearing impaired persons, the Sign Language and the notation system for Sign Languages. The research part of this thesis analyses the use of SignWriting in the Czech Republic and includes suggestions concerning the practice of SignWriting.

SEZNAM LITERATURY

Bibliografické:

BYTEŠNÍKOVÁ, Ilona; HORÁKOVÁ, Radka; KLENKOVÁ, Jiřina. *Logopedie a surdopedie : texty k distančnímu vzdělání.* Brno : Paido, 2007. 118 s. ISBN 978-80-7315-136-2.

ČECHOVÁ, Marie. *Čeština - řeč a jazyka.* Praha : ISV nakladatelství, 1996. 380 s. ISBN 80-8586-612-9.

ČERMÁK, František. *Jazyk a jazykověda : přehled a slovníky.* 3., dopl. vyd. Praha : Karolinum, 2001. 341 s. ISBN 80-246-0154-0.

FIKEJS, Jan. *SignWriting – Číst a psát znakový jazyk.* Info-Zpravodaj, 2005, 13, č. 3, s. 22-23.

FIKEJS, Jan, KLAPKA, Tomáš. *SignWriting – Lekce 1.* UNIE, 2005, 14, č. 9-10, s. 18.

FIKEJS, Jan, KLAPKA, Tomáš. *SignWriting – Lekce 2. a 3..* UNIE, 2005, 14, č. 11-12, s. 16.

FIKEJS, Jan. *SignWriting a slovníky.* UNIE, 2008, 17, č. 7-8, s. 24.

HARTL, Pavel, HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník.* 1. vyd. Praha : Portál, 2000. 774 s. ISBN 80-7178-303-X.

HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu.* 1. vyd. Praha : Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 1997. 235 s. ISBN 80-7216-006-0.

KRAHULCOVÁ, Beáta. *Komunikace sluchových postižených.* 2. vyd. Praha : Karolinum, 2002. 303 s. ISBN 80-246-0329-2.

LEJSKA, Mojmír. *Poruchy verbální komunikace a foniatrie.* Brno : Paido, 2003. 156 s. ISBN 80-7315-038-7.

MACUROVÁ, Alena. Proč a jak zapisovat českého znakového jazyka. *Speciální Pedagogika : časopis pro teorii a praxi speciální pedagogiky*, 1996, 6, č. 1, s. 5-19. ISSN 0862-1632.

MACUROVÁ, Alena. Poznáváme český znakový jazyk. *Speciální Pedagogika : časopis pro teorii a praxi speciální pedagogiky*, 2001, 11, č. 2, s. 69-75. ISSN 1211-2720.

MACUROVÁ, Alena. Jazyk a hluchota. *Slovo a slovesnost : časopis pro otázky teorie a kultury jazyka*, 2001, 62, č. 2, s. 92-104. ISSN 0037-7031.

MACUROVÁ, Alena. *Dějiny výzkumu znakového jazyka u nás a v zahraničí.* 2., opr. vyd. Praha : Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. 93 s. ISBN 978-80-87218-00-6.

MONATOVÁ, Lili. *Pedagogika speciální.* 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita, 1994. 199 s. ISBN 80-210-1009-6.

OKROUHLÍKOVÁ, Lenka. Notace znakových jazyků. *Speciální Pedagogika : časopis pro teorii a praxi speciální pedagogiky*, 2007, 17., č. 3, s. 160-176. ISSN 1211-2720.

OKROUHLÍKOVÁ, Lenka. *Notace – zápis českého znakového jazyka.* 1. vyd. Praha : Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. 133 s. ISBN 978-80-87153-93-2.

PRŮCHA, Jan; WALTEROVÁ, Eliška; MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník.* 4. aktualiz. vyd. Praha : Portál, 2008. 322 s. ISBN 978-80-7367-416-8.

SERVUSOVÁ, J. *Kontrastivní lingvistika – český jazyk x český znakový jazyk*. 2., opr. vyd. Praha : Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. 77 s. ISBN 978-80-87218-30-3.

SLÁNSKÁ BÍMOVÁ, Petra; OKROUHLÍKOVÁ, Lenka. *Rysy přirozených jazyků : český znakový jazyk ; Lexikografie : slovníky českého znakového jazyka*. 2., opr. vyd. Praha : Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. 215 s. ISBN 978-80-87153-91-8.

SUTTON, Valerie. *Goldilocks & The Three Bears : Workbook & Coloring Book; SignWriting Level 1*. Fourth edition. California : The Deaf Action Committee For SignWriting, 1998. 22 s. ISBN 0-9914336-43-6.

SUTTON, Valerie. *Goldilocks & The Three Bears : Basic Storybook; SignWriting Level 2*. Fourth edition. California : The Deaf Action Committee For SignWriting, 1998. 12 s. ISBN 0-9914336-40-1.

SUTTON, Valerie. *Goldilocks & The Three Bears : Intermediate Storybook; SignWriting Level 3*. First edition. California : The Deaf Action Committee For SignWriting, 1999. 36 s. ISBN 0-9914336-44-4.

SUTTON, Valerie. *Goldilocks & The Three Bears : Advanced Storybook; SignWriting Level 4*. First edition. California : The Deaf Action Committee For SignWriting, 1999. 20 s. ISBN 0-9914336-45-2.

SUTTON, Valerie. *Learn To Read American Sign Language in SignWriting : Learn To Read Goldilocks & The Three Bears*. First edition. California : The Deaf Action Committee For SignWriting, 1999. 64 s. ISBN 0-9914336-46-0.

SUTTON, Valerie. *Lessons in SignWriting : textbooks & workbook*. Third edition. California : The Deaf Action Committee For SignWriting, 2002. 188 s. ISBN 0-914336-55-X.

WÖHRMANN, Stefan. *Handbuch zur GebärdenSchrift : Lehrbuch.* Hamburg : Verlag Birgit Jacobsen, 2005. 232 s. ISBN 3-9809004-2-8.

Hypertextové odkazy:

FIKEJS, Jan. *SignWriting ve školách.* [online]. [cit. 25.11.2010]. Dostupné na WWW: <<http://ruce.cz/clanky/147-signwriting-ve-skolach>>.

Historie českého znakového jazyka. [online]. [cit. 5.12.2010]. Dostupné na WWW: <<http://ruce.cz/clanky/95-historie-ceskeho-znakoveho-jazyka>>.

Pohádky ve českém znakovém jazyce : O Mášence a třech medvědech. [online]. [cit. 14.01.2011]. Dostupné na WWW: <http://galerie.ruce.cz/displayimage.php?album=5&pid=59#top_display_media>.

SignWriting – znakopis. [online]. [cit. 14.01.2011]. Dostupné na WWW: <www.sw.ruce.cz>.

SUTTON, Valerie. *Co je SignWriting?* [online]. [cit. 11.10.2010]. Dostupné na WWW: <<http://ruce.cz/clanky/427-co-je-signwriting>>.

SUTTON, Valerie. *SignWriting.* [online]. [cit. 14.01.2011]. Dostupné na WWW: <www.signbank.org>.

SUTTON, Valerie. *SignWriting Web Site.* [online]. [cit. 14.01.2011]. Dostupné na WWW: <www.signwriting.org>.

Zákon č. 155/1998 Sb. o znakové řeči. [online]. [cit. 05.09.2010]. Dostupné na WWW: <<http://www.sagit.cz/pages/sbirkatxt.asp?zdroj=sb98155&cd=76&typ=r>>.

Zákon č. 384/2008 Sb. o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob. [online]. [cit. 05.09.2010]. Dostupné na WWW: <<http://ruce.cz/clanky/506-zakon-o-komunikacnich-systemech-neslysicich-a-nedoslychavych-osob>>.

Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). [online]. [cit. 05.09.2010]. Dostupné na WWW: <<http://www.sagit.cz/pages/sbirkatxt.asp?zdroj=sb04561&cd=76&typ=r>>.

SEZNAM TABULEK, OBRÁZKŮ, GRAFŮ, SCHÉMAT

Obrázek č. 1: Znakovací prostor

Obrázek č. 2: Znak „NESLYŠÍCÍ“

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Orientace rukou

Příloha č. 2: Základní symboly tvarů rukou

Příloha č. 3: Typy pohybu

Příloha č. 4: Kontakty

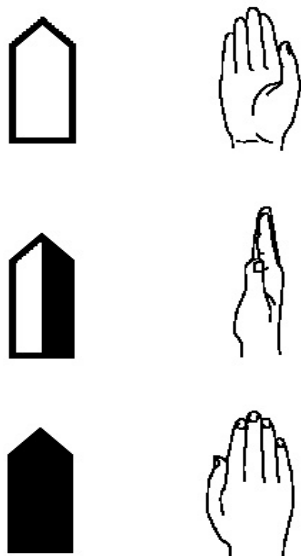
Příloha č. 5: Příběh o Mášence a třech medvědech

Příloha č. 6: Rozhovor s panem předsedou občanského sdružení SignWriting

Příloha č. 1:

Orientace rukou

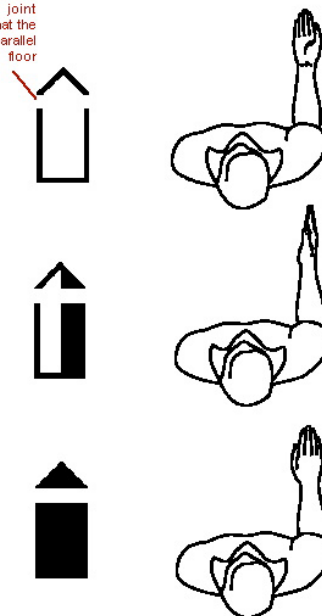
Palm Facing
Front View
The hand is parallel with the front wall.

čelní pohled

Palm Facing
Top View
The hand is parallel with the floor.

A space at the knuckle joint means that the hand is parallel with the floor

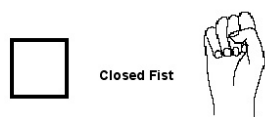

pohled shora

SUTTON, Valerie. *Lessons in SignWriting : textbooks & workbook*. Third edition. California : The Deaf Action Committee For SignWriting, 2002. 188 s. ISBN 0-914336-55-X.

Příloha č. 2:

Základní symboly tvarů rukou

Closed Fist

Zavřená pěst

Open Fist

Otevřená pěst

Flat Hand

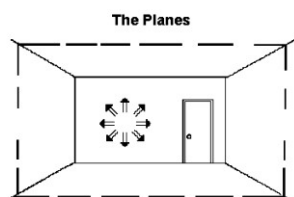
Otevřená dlaň

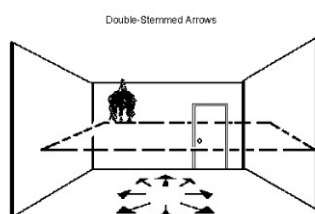
SUTTON, Valerie. *Lessons in SignWriting : textbooks & workbook.* Third edition. California : The Deaf Action Committee For SignWriting, 2002. 188 s. ISBN 0-914336-55-X.

Příloha č. 3:

Typy pohybu

Vertikální pohyb

Horizontální pohyb

Single-Stemmed Arrows

99

SUTTON, Valerie. *Lessons in SignWriting : textbooks & workbook.* Third edition. California : The Deaf Action Committee For SignWriting, 2002. 188 s. ISBN 0-914336-55-X.

Příloha č. 4:

Kontakty

1. Touch	*	4. Strike	#	1. dotyk
2. Grasp	+	5. Brush	⊙	2. uchopení (kontakt v obepnutí či uchopení)
3. In-between	*	6. Rub	⊗	3. vnitřní dotyk
				4. úder (silný kontakt či úder)
				5. metení (pohyb po povrchu)
				6. tření (krouživý pohyb po povrchu)

SUTTON, Valerie. *Lessons in SignWriting : textbooks & workbook.* Third edition. California : The Deaf Action Committee For SignWriting, 2002. 188 s. ISBN 0-914336-55-X.

Příloha č. 5:

Příběh o Mášence a třech medvědech

Táta medvěd si čte noviny

v 1.2

Pohádky ve českém znakovém jazyce : O Mášence a třech medvědech. [online]. [cit. 14.01.2011]. Dostupné na WWW: <http://galerie.ruce.cz/displayimage.php?album=5&pid=59#top_display_media>.

Příloha č. 6:

Rozhovor s panem předsedou občanského sdružení SignWriting

1. Jak jste se seznámil se systémem SignWriting?

Díky mému kamarádovi, Tomáši Klapkovi, který se v roce 2004 začal zajímat o neslyšících a znakový jazyk. Před sedmi lety objevil americké stránky www.signwriting.org o zápisu SignWriting, který ho velmi zaujal a doporučil mi, abych se na celý systém zápisu také podíval. Když jsem to všechno viděl poprvé, vypadalo to dost složitě, ale nevzdal jsem to a snažil se zápis pochopit. Když jsem pochopil základy SignWritingu, už se mi ten systém zápisu nezdál vůbec tak složitý, jako při prvním seznámení. V té době ještě neexistovaly žádné materiály v češtině. Nebyla jiná možnost, než vše nastudovat z anglicky psaných materiálů. Na výše zmíněných stránkách jsou

k nalezení nejrůznější materiály, včetně lekcí ve formě učebnice, odpovědi na časté dotazy, vysvětlení v americkém znakovém jazyce. To všechno jsem postupně prostudoval.

Vzhledem k tomu, že Tomáš se SignWritingem začal zabývat dříve než já, mohl jsem se přímo jeho ptát na některé věci, kterým jsem nerozuměl. Něco však tenkrát nevěděl ani on. Na takové věci jsme se začali přímo ptát přes emailovou konferenci autorky zápisu Valerie Sutton, která celý systém vytvořila již o mnoho let dříve. Když jsme Valerii poprvé kontaktovali, měla radost z toho, že se SignWriting šíří dál po Evropě. Když viděla náš zájem o SignWriting, zaslala nám dokonce celý balík materiálů o SignWritingu v angličtině a v americkém znakovém jazyce, aby naší činnost podpořila. Vůbec první článek v češtině tehdy napsal v létě 2005 jeden kolega do časopisu Unie. Já následně napsal stručný článek do časopisu Gong a hlavně do podzimního čísla Info-Zpravodaje článek „SignWriting – číst a psát znakový jazyk“, který je dnes jedním ze základních zdrojů informací o zápisu SignWriting u nás. Během dalšího roku jsme s jiným kolegou napsali do časopisu Unie několik stručných lekcí s úplnými základy. Později ještě několik článků o tom, jak a kde se SignWriting ve světě používá.

Když měla být v září roku 2006 Mezinárodní konference tlumočnicků v Praze, kolegové z emailové konference SignWritingu mi poradili, že by to byla dobrá příležitost prezentovat na konferenci tlumočnicků systém SignWriting. A jestli bych to nemohl zařídit, protože jsem byl v organizačním týmu tlumočnicků. Hlavní organizátoři však se zařazením workshopu či příspěvku na toto téma nesouhlasili, protože to nesouviselo s tématem konference. Proto jsme se rozhodli uspořádat mezinárodní workshop o SignWritingu v Praze hned po skončení konference. Byl to vůbec první seminář o tomto způsobu zápisu znakového jazyka, tedy o SignWritingu, v České republice. Seminář měl dobrou odezvu. Zúčastnilo se ho mnoho účastníků i ze zahraničí. Další workshopy se uskutečnily cca po půl roce v Brně (byly pořádány pod hlavičkou Masarykovy univerzity) a v Bratislavě. Později znovu v Praze a v Brně. Celkem se postupně uskutečnilo pět workshopů.

2. Jaký hlavní přínos má podle Vás užívání systému SignWriting?

Podle mého názoru je důležité prostřednictvím psaného textu rozvíjet slovní zásobu. To se týká jak mluveného jazyka, tak znakového jazyka. A SignWriting právě toto umožňuje. Dalším přínosem, například pro studenty nebo i samotné neslyšící, je

možnost zapsat si znaky znakového jazyka, který se studenti učí. Pro ty, kteří se znakový jazyk teprve učí, je často problém zachytit přesnou podobu znaku z videa. Video nejde dostatečně zpomalit tak, aby zůstal obraz také dostatečně ostrý. Proto zápis v SignWritingu může být přínosem i pro ně, protože tento zápis je statický a každý znak je dostatečně přesně zapsaný. Proto není problém ze zápisu získat přesnou podobu znaku včetně všech podrobností.

3. Pro koho je určen SignWriting?

SignWriting je určen pro všechny. Jak pro neslyšící, tak i slyšící, děti, studenty i dospělé. Zkrátka pro všechny. Ale od kolegů ze zahraničí vím, že děti se SignWriting naučí rychleji. Já sám jsem učil slyšící a neslyšící vysokoškoláky a zjistil jsem, že je mezi nimi znatelný rozdíl v tom, jak rychle si SignWriting kdo osvojí. Je velmi znát, že slyšící student, který ještě neovládá velmi dobře znakový jazyk, chápe jednotlivé symboly a znaky pomaleji, než neslyšící, kterým je znakový jazyk vlastní.

4. Proč si myslíte, že se SignWriting může uplatnit i u nás v České republice?

Myslím, že možnost uplatnění je stejná v České republice, jako i jinde ve světě. V dnešní době vzniká mnoho materiálů ve znakovém jazyce, ale jen ve formě videí. Například na Weblíku (www.weblík.cktjz.com) takových materiálů (videí ve znakovém jazyce) můžeme najít celou řadu. Ale všechny jiné české psané materiály, existují jen v českém jazyce. SignWriting je dobrý způsob jak znakový jazyk převést do psané podoby a takové psané texty mohou být přínosem pro všechny.

Je hezké mít videa, ale znamená to, že když si je chceme prohlédnout, musíme mít stále u sebe nějakou techniku, např. notebook, na kterém můžeme video přehrát. Ale ke čtení textu zapsaném pomocí SignWritingu žádnou techniku nepotřebujeme. Děti si na letních táborech nebo v zimě na horách často čtou knížky, ale jsou odkázané pouze na český jazyk. Knížky ve znakovém jazyce zatím skoro žádné neexistují a to je myslím velká škoda. Takové knížky by si pak děti mohli číst kdekoliv a co je důležitější ve svém – znakovém – jazyce.

5. Využívá se SignWriting v České republice v současné době?

V současnosti se SignWriting opravdu používá zatím jen tady na Masarykově univerzitě. Věřím, že řada absolventů mých seminářů SignWriting také používá pro soukromé účely, ale asi jen zápis jednotlivých znaků. My tady vytváříme slovník

s odbornou terminologií pro různé fakulty a tento slovník obsahuje také zápis jednotlivých znaků i jejich vysvětlení ve znakovém jazyce zapsané prostřednictvím SignWritingu. Jinak se zatím SignWriting běžně ještě nevyužívá.

6. Jakým způsobem chcete šířit systém SignWriting v České republice?

Od počátků zápisu SignWriting do současnosti vzniklo jen velmi málo materiálů v českém jazyce a my se snažíme vytvořit nějaký materiál, na kterém bychom ukázali, že má cenu SignWriting používat. Potřebujeme vytvořit knihu nebo učební materiály o zápisu SignWriting, na nich veřejnosti ukázat, že tento způsob existuje a jaký je jeho přínos. Ve světě existují různé materiály i knížky a běžně se používají. Právě to je kus práce, který je nyní před námi, tedy vytvoření takových materiálů, abychom nebyli odkázáni na zahraničí a současně měli možnost právě přínos SignWritingu na těchto materiálech prezentovat. To nás tedy čeká v nejbližší době.

7. Dá se podle Vás tento systém uplatnit při výuce ve školách pro sluchově postižené? Pokud ano, jak?

Ano, určitě. Například v sousedním Německu se v jedné základní škole pro neslyšící a nedoslýchavé používá systém zápisu SignWriting běžně. Děti se tam učí německý jazyk i německý znakový jazyk. SignWriting se využívá například při vypracovávání překladů z německého jazyka do znakového jazyka. Při práci s psaným textem mají žáci více prostoru k tomu, aby pracovali na překladu celých vět a nezabývali se jen překladem jednotlivých slov. Děti ve škole také využívají slovník, v němž mají německá slova, zápis příslušného znaku v SignWritingu a ilustrační obrázek. Díky tomuto systému se může slovní i znaková zásoba a jazykové kompetence dětí rychleji rozvíjet. Ve školách pro neslyšící a nedoslýchavé existuje také předmět Znakový jazyk, takže vedle něj je vhodné také vyučovat zápis SignWriting, protože je možné díky němu prezenovat rozdíly mezi oběma jazyky. Gramatické i stylistické.

8. Které lidi podle Vás nejvíce zajímá SignWriting? Slyšící nebo neslyšící?

Mám dojem, že obě skupiny stejně. Zájemci jsou jak z řad neslyšících, tak slyšících. Samozřejmě znám i několik odpůrců SignWritingu z řad neslyšících. Ale obecně z mých zkušeností lze vyvodit závěr, že počet zájemců je z řad slyšících tak neslyšících zhruba stejný.

9. Jak motivujete dospělé či děti, aby se začali zajímat o SignWriting?

Jak jsem zmínil v úvodu našeho rozhovoru, upsořádali jsme workshopy během roku 2006 až 2008 a také nyní probíhá kurz zápisu SignWriting tady na Masarykově univerzitě. Zatím to všechno proběhlo velmi dobře, ale ještě nám chybí dostatek českých materiálů. Proto nyní připravujeme k vydání např. pohádky v českém znakovém jazyce zapsané prostřednictvím SignWritingu. Něco takového je potřeba k tomu, abychom mohli veřejnosti ukázat, dle mého názoru, hlavní výhodu využití SignWritingu, tedy možnost psaní textů ve znakovém jazyce.

10. Kde mohou zájemci získat informace o SignWritingu?

Zájemci mohou zjistit více o SignWritingu buď na internetovém portálu www.signwriting.org, kde jsou všechny materiály a lekce v anglickém jazyce a také jsou zde krátké videoklipy v americkém znakovém jazyce a nebo na webové stránce www.ruce.cz v záložce SignWriting jsou k dispozici všechny materiály dostupné v českém jazyce.

11. Připravujete vydání nějaké publikace o SignWritingu v České republice?

Ano. Nyní se dokončuje přepis pohádky „O neslyšícím rybáři“, která se v originále jmenuje „Slyšící král a jeho neslyšící sluha“, kde je hlavní hrdina právě neslyšící rybář. Je to poměrně dlouhý příběh od českých neslyšících autorů a věřím, že se nám tuto publikaci podaří brzo vydat. Dále připravujeme příběhy „O třech medvědech“, což je to překlad z amerického znakového jazyka. Dále do budoucna plánujeme připravit další publikace, hlavně učebnice, ale vše závisí na financích. V němčině existuje kniha o SignWritingu od Stefana Wöhrmanna, která je velmi dobře zpracovaná. Její autor SignWriting obohatil o symboly orálních komponentů, které jsou v německém znakovém jazyce výraznější než v jiných znakových jazycích. Tuto publikaci bychom také rádi přeložili do českého jazyka podobným způsobem, jako vznikl překlad do angličtiny – překlad textu je přiložený k původní knize. Doufejme, že se vše vydaří.

12. Máte nějaké negativní zkušenosti s užíváním systému SignWriting?

Přímo negativní zkušenosti nemám. Někteří kritici říkají, že SignWriting není dostatečně přesný a jsou i tací, kteří v praktickém využití SignWritingu nevěří. Říkají, že videoklipy jsou dostatečně pro zaznamenání znakového jazyka. S tím však

nesouhlasím. Myslím, že i psaný text je ve znakovém jazyce potřeba a díky zápisu SignWriting je to možné.

13. Co máte v plánu v souvislosti s rozšiřovacím využitím SignWritingu v České republice v budoucnu?

Byl bych rád, kdyby se nám v nejbližší době podařilo vydat zmíněné pohádky a následně učebnici, která by mohla také sloužit k samostudiu a jakto by se mohl SignWriting rychle rozšířit. Rád bych také, aby se SignWriting používal ve školách pro neslyšící. Je ale otázka, kdy s ním začít.